

Hvala vzdržljivosti in potrpežljivosti plesalcev

Ksenija, Xenia Zapis nekega časa, prostora in duha velike slovenske umetnice izpod peresa kritika in teoretika sodobnega plesa Roka Vevarja

Plesalka in koreografinja Ksenija Hribar je zaznamovala tako britansko kot slovensko plesno sceno v zadnjih treh desetletjih prejšnjega stoletja.

ANDREJA KOPAČ

Publicist, kritik in teoretik Rok Vevar, ki se v zadnjem času najbolj ukvarja z zgodovino in arhiviranjem sodobnega plesa na Slovenskem, ji je posvetil veliko delo *Ksenija, Xenia: londonska plesna leta Ksenije Hribar, 1960–1978*, ki vsebinsko in kontekstualno bogato opisuje življenje in delo avtorice v njenem londonskem obdobju. Načrtuje tudi nadaljevanje avtoričine biografije po njeni vrnitvi v Slovenijo. Čar knjige je inovativna rekonstrukcija atraktivne zgodbe, ki se lahko bere kot čitanka teksta in konteksta sodobnega plesa, hkrati pa kot pronicljiva detekcija slovenskega, jugoslovanskega in britanskega kulturnega prostora. Izšla je pri založbi Maska v sodelovanju z JSKD in NDA Slovenija.

Vodilna sila sodobnega plesa

Ksenija Hribar (1938–1999) je po končani Srednji baletni šoli v Ljubljani in angažmaju v ansamblu SNG Opera in balet Ljubljana leta 1960 odšla v Veliko Britanijo na Marie Rambert School of Ballet. Nekaj let pozneje je nadaljevala šolanje na London Contemporary Dance School, se priključila matični plesni skupini in bila med ustanovnimi člani London Contemporary Dance Theatre (LCDT). Z direktorjem LCDT Robinom Howardom je sooblikovala izobraževalni plesni program in leta 1977 diplomirala na dramskem oddelku na Univerzi Victoria v Manchesteru. Po vrnitvi iz Velike Britanije leta 1978 je koreografirala v predstavah slovenskih dramskih gledališč, plesne skupine London Contemporary Dance Theatre, Baleta Opere SNG v Ljubljani in Skupine Lidije Sotlar. Med letoma 1973 in 1996 je koreografirala na skoraj vseh slovenskih odrih. V intervjuju za *Delo* (23. maja 1990) je povedala: »Delam preveč, imam občutek, da se gledališkimi kritiki že kar gnusi, da morajo tolikokrat zapisati moje ime, če že ne drugje, vsaj

v navedbi predstav.« Sodelovala je s številnimi režiserji, kot so Dušan Jovanović, Mile Korun, Aleš Jan, Vinko Möderndorfer, Janez Pipan, Dušan Mlakar in Vito Taufer. Leta 1984 je z Damirjem Zlatarjem Freyem soustanovila prvo profesionalno plesno skupino Plesni Teater Ljubljana (PTL) v Sloveniji (in Jugoslaviji), kjer je bila do konca devetdesetih let umetniška vodja, kasneje pa članica umetniškega sveta zavoda PTL. Poleg tega je bila pobudnica, soustanoviteljica in prva predsednica Društva za sodobni ples Slovenije (1994). Leta 1991 je postala docentka za umetnost giba in predstojnica katedre za plesno in gibno izraznost na AGRFT. Poleg umetniškega delovanja je bila močno prisotna na področju izobraževanja (v izobraževalnih TV-oddajah, strokovnih odborih in ekspertnih skupinah) ter napisala več strokovnih člankov. Na področju plesa je bila nedvomno ena izmed gonilnih sil v boju za vzpostavitev profesionalnih institucionalnih pogojev za sodobni ples pri nas ter hkrati (v sodelovanju s koreografinjo, plesalko in pedagoginjo **Majo Delak**) glavna pobudnica ustanovitve oddelka za sodobni ples na Srednji vzgojiteljski šoli, gimnaziji in umetniški gimnaziji Ljubljana, ki deluje neprekinjeno od šolskega leta 1999/2000 in je do danes edini takšen oddelek pri nas.

Progresivna londonska leta

Rok Vevar v knjigi razpre njena londonska leta (1960–1978), v katerih s filigransko natančnostjo dokumentarista in kontekstualno perspektivnostjo zgodovinarja razgrne ne zgolj njeno plesno pot, temveč mu uspe stkati celoten mozaik nekega časa, v katerem si je sodobni ples v Veliki Britaniji v šestdesetih in sedemdesetih letih utrl samostojno pot na britanski kulturni zemljevid. V njem je imela Ksenija Hribar presenetljivo pomembno vlogo; ves čas v tesnem sodelovanju z Robertom Cohanom, prvim umetniškim direktorjem gledališča The Place, in z velikanom britanskega sodobnega plesa Robinom Howardom. Skupaj sta spremenila odnos do plesa v Veliki Britaniji in pred-

stavila novo plesno gibanje v okviru skupine London Contemporary Dance Theatre. Londonske sodobnoplesne zgodbe Ksenije Hribar, kot zapiše Rok Vevar, ni mogoče ločiti od njene plesne družine, ki jo je ustvaril ravno Plesni sklad Roberta Howarda in o kateri Rok Vevar oceni, da gre za skupnost, ki jo zaznamuje nalezljiv človekoljuben duh in ji je Ksenija Hribar najbolj pripadala. V svojem tekstu *Od Mlakarjev do Beton-tanca* Ksenija Hribar o delovanju v Londonu zapiše: »Torej iz Opere v London! Leta 1960 je bil to ogromen podvig. Po mnogih pripetljajih sem v neki zakotni uličici za Oxford Streetom našla majhen studio, iz katerega je v nekaj letih zrasel London Contemporary Dance Theatre. Postala sem ustanovna članica te angleške sodobnoplesne skupine ter bila priča bedi in blišču začetkov ter meteoritskemu preboju sodobnega plesa v Angliji. Spoznala sem se z delom največjih koreografskih imen sodobnega ameriškega plesa, skupaj s plesalci, ki danes predstavljajo zgodovino sodobnega plesa v Angliji.« Njen citat sem uporabila izključno zato, ker najbolj strnjeno odseva vsebino knjige z njenim imenom, v kateri Rok Vevar umetelno preplete več prvin njenega življenja prek številnih referenc (zapis, dokumenti, fotografije, kronološki pregled).

Dokumentarna detektivka

Knjigo, ki je kljub strokovnemu izrazju in specifičnosti polja pisana v obliki berljive dokumentarne proze, lahko označimo za pomembno delo za kulturno sfero in hkrati za zapolnitev vrzeli v slovenski kulturni zgodovini. Zato se lahko bere kot specifičen dokument časa, ki približuje ključne plesnozgodovinske dogodke in kontekste, estetske prelome in temperature Londona v šestdesetih letih, ter razglednice Ljubljane tistega časa, ki jih Vevar nazorno zapiše in interpretira tako, da mestoma doseže raven dokumentarne detektivke. Skozi niz zapisov, observacij, interpretacij, skozi ogromno podatkov in referenc lahko razberemo ne zgolj umetničino ustvarjanje in delovanje,

temveč prek številnih korespondenc začutimo tudi njen analitični um, njeno prodornost in progresivnost ter lucidnost, ki jo morda bolj kot plesalka izraža kot koreografinja, snovalka programov in producentka. Nazorno opremljena knjiga (oblikovanje: Ajdin Bašič, Iztok Kham) na široko predstavi veliko tistega, kar smo lahko pred izidom tudi tisti, ki smo delno poznali njeno delo, le slutili. Namreč, avtor knjige tega nikjer eksplicitno ne pove, ampak dobesedno izriše mesto Ksenije Hribar v mestu in svetu.

Njeno ime nepretenciozno postavi na zemljevid svetovnega sodobnega plesa, ki ga vsak bralec *in medias res* pravzaprav naredi sam. Tako se mi v glavi izriše zemljevid: po pronicljivosti misli gre Ksenija Hribar ob bok Isadori Duncan, po artikulaciji izobraževalnega sistema Rudolfu Labanu, po koreografskih motivih Marthi Graham, po svetovnem etosu Pinu Mlakarju in mnogim drugim ... Po drugi strani gre za prikaz umetnice kot neutrudljivo empatične osebe in lucidne kritičarke družbe, ki se je rada družila z intelektualci, obrobneži, oponenti, outsiderji, utopisti ali uporniki. Ksenija Hribar: »Bistvo pogleda na fizično realnost, ki nam je postala odtujen element, je zajeto v zgodbi iz ene od predstav (Pine Bausch): Rdečo ribico urijo, da bi postala kopenska žival. Vse do trenutka, ko se izurjena ribica v novem okolju počuti tako grozno, da začne groziti, da se bo v vodi kar utopila.«

Knjigo o tej veliki pozabljeni polovici slovenske kulture je Rok Vevar korak za korakom skrbno pripravljaval skoraj desetletje in le pozdravimo lahko nadaljevanje iz slovenskih let, ki bo nemara še bo bolj detektivsko. Ob slikovitem prepletanju s kulturno in politično zgodovino je to gotovo ena od najbolj zanimivih plesno-koreografskih zgodb na področju nekdanje Jugoslavije. Njeno zgodbo namreč, kot meni Rok Vevar, prečijo vse glavne paradigme sodobnega plesa in baleta 20. stoletja, in sicer v trenutku, ko je London postajal svetovna kulturna metropola. Knjiga se konča nežno, poetično, a pronicljivo in napovedujoče: »Ponoči ima nek sen. Sredi noči popoldneva se zasedi v šumiju, sama. V nekem trenutku skozi okno zagleda, kako na drugi strani ceste pred Dramo molčev v ravni vrsti stojijo Sinja Ožbolt, Mare Mlačnik, Brane Završan in Breda Sivec. Gledajo jo. Nato se obrne stran, a ko vnovič pogleda skozi okno, so tam tudi ljudje, ki jih bo šele spoznala. Veliko jih je. Vrsta se daljša. Ksenija vzame torbico, in ko odpre denarnico, ugotovi, da se ji tresejo roke. Prišli so ponjo. Nekaj trenutkov se obotavlja, nato pri šanku pusti bankovec in stopi skozi vrata.«

Službe ni imela, a to ni bila ovira

»V Angliji je bilo življenje hudičevo težko, vendar so kljub temu obstaja-

le možnosti za profesionalno delo,« je v omenjenem intervjuju povedala za *Delo*. »V Operi kolegi niso pokazali niti najmanjšega zanimanja za moje plesne izkušnje, in to kljub temu, da sem bila edina jugoslovanska plesalka, ki je plesala, koreografirala in poučevala v eni od najuglednejših plesnih skupin v Angliji. Tudi izobrazba mi ni kaj dosti pomagala, da bi morda le dobila kakšno službo, gotovo pa mi je manjkala kakšna moralno-politična kvaliteta.« Službe torej ni imela, a to zanjo ni bila ovira. Po lastnih besedah se je »dokončno znašla v Ljubljani z enim kovčkom in dvema mačkoma konec sedemdesetih let.« Medtem ko je opazovala dogajanje, je bila njena temeljna ideja profesionalizacija polja, ki bi omogočilo kakovosten preskok plesalcev v poklicno dejavnost. Ob tem se v enem od svojih zapisov sprašuje: »Kako začeti v deželi, kjer ni zakonitih bogatašev, ki bi lahko namesto države tvegali takšen podvig, kot je to storil Robert Howard z LCDT v Angliji? Vendar niti vse te na videz nepremagljive ovire niso mogle ustaviti zmagovitega pohoda sodobnega plesa, ki je bil, kot je videti, načrtovan nekje v zvezdah. Tako je z mojo nebojleno pomočjo v osemdesetih letih nastala naša prva neodvisna sodobna skupina Plesni Teater Ljubljana. Hvala herojski vzdržljivosti in potrpežljivosti plesalcev!«

Kmalu po njenem prihodu v Slovenijo se je zgodila prava eksplozija sodobnega plesa, o katerem Ksenija Hribar v intervjuju pravi, da se je v začetku osemdesetih širil kot požar; sicer velikokrat brez profesionalne in strukturirane osnove. Plesni Teater Ljubljana je takoj ob ustanovitvi leta 1984 začel sodelovati z najbolj prepoznavnimi pedagogi iz tujine. Po njenem mnenju se je približno sedem let od ustanovitve ustvarilo imenitno jedro plesalcev v živo, vitalno, inovativno, prilagodljivo plesno gledališče, ki je zraslo iz vrst ustanoviteljev, sopotnikov in rednih članov, kot so Sinja Ožbolt, Tanja Zgonc, Andreja Obreza, Sabina Potočki, Petra Pikalo, Marko Mlačnik, Brane Potočan, Mateja Rebolj, Mateja Bučar, Sebastijan Starič, Ana Stegnar, Suzana Koncut, Iztok Kovač, Matjaž Farič in mnogi drugi.

Avtorske koreografije Ksenije Hribar (*Alpsko sanjarjenje*, *Panoptikum*, *Koncert*, *Grenke solze za L. M.*, *Nostalgija*, *Odisejev povratnik* ...) so z gostovanji v tujini dosegle mednarodno prepoznavnost, pri nas pa je zaradi nezadostne infrastrukture niso. V njenem delu so jo, kakor je poudarila, najbolj zanimali dramaturški principi in plesnogledališke obdelave določenih tematik. Številni plesalci in koreografi, pa tudi igralci in režiserji, ki so sodelovali s Ksenijo Hribar, pripovedujejo o entuziazmu, pronicljivosti, hkrati pa je pri nas doživela dobršno mero kritiškega in institu-

cionalnega neodobravanja, kar je sčasoma prineslo grenkobo. Medtem ko je Rok Vevar raziskal predvsem njeno londonsko obdobje, ki priča o tem, kako pomembna je bila za razvoj sodobnega plesa v britanskem kontekstu, lahko zatrdimo, da je celotna plesna scena na Slovenskem dedič njenih prizadevanj; tako na področju profesionalizacije, institucionalizacije, izobraževalnega sistema, vpeljave funkcije koreografa v gledališče, stanovske povezanosti polja, mednarodnega sodelovanja in mentorskega dela. A to je že neka druga zgodba, neka nova knjiga.

Kmalu po njenem prihodu v Slovenijo se je zgodila prava eksplozija sodobnega plesa, v začetku osemdesetih se je širil kot požar.

Knjigo lahko označimo za pomembno delo za celotno kulturno sfero in hkrati za zapolnitev vrzeli v slovenski kulturni zgodovini.

● Rok Vevar

■ **Ksenija, Xenia: londonska plesna leta Ksenije Hribar, 1960–1978**

Maska, 2020

Portret Ksenije Hribar iz prve polovice šestdesetih let FOTO AVTOR NEZNAN

V duetu za predstavo *Ljudje, delo v nastajanju (The Place)* FOTODOKUMENTACIJA DELA

Knjigo o tej veliki pozabljeni polovici slovenske kulture je Rok Vevar korak za korakom skrbno pripravljaj skoraj desetletje. FOTO JOŽE SUHADOLNIK

Serija ekspresnih fotografij za dokumente FOTO OSEBNI ARHIV